

Interaktiv ebog til biologi A

2017

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1: Mikrobiologi

Kapitel 2: Lunger og blodkredsløb

Kapitel 3: Kost, fordøjelse og sundhed

Kapitel 4: Lever og nyrer

Kapitel 5: Immunforsvaret

Kapitel 6: Hormonsystemet

Kapitel 7: Sexologi

Kapitel 8: Nervesystemet

Kapitel 9: Muskler

Kapitel 10: Arbejdsfysiologi & sundhed

Kapitel 11: Doping

Kapitel 12: Dyrefysiologi

Kapitel 13: Kulhydrater

Kapitel 14: Fedtstoffer

Kapitel 15: Aminosyrer og proteiner

Kapitel 16: Enzymer

Kapitel 17: Katabolismen

Kapitel 18: Anabolismen

Kapitel 19: Kromosomer og gener

Kapitel 20: Proteinsyntesen

Kapitel 21: Nedarvninger

Kapitel 22: Mutationer og kræft

Kapitel 23: Genteknologi

Kapitel 24: Evolution og bioinformatik

Kapitel 25: Bioteknologi

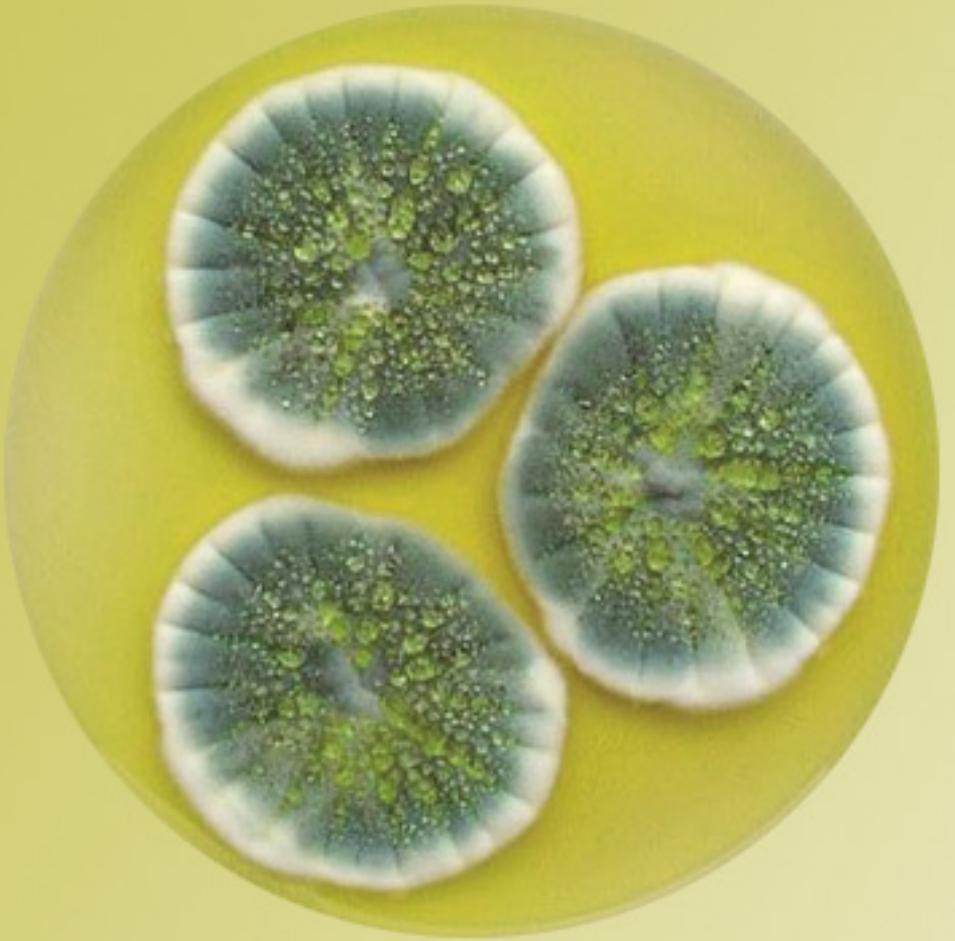
Kapitel 26: Grundlæggende økologi

Kapitel 27: Stofkredsløb

Kapitel 28: Jordbund og plantefysiologi

Kapitel 29: Forskellige økosystemer

Kapitel 30: Forurening

Kapitel

1

Mikrobiologi

Indholdsfortegnelse KAPITEL 1

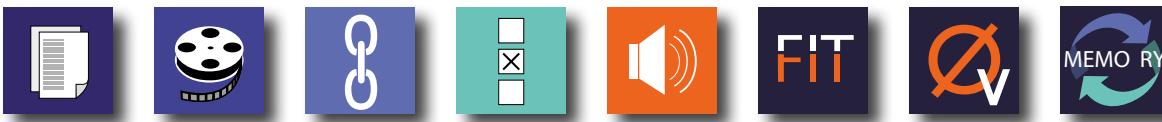
- 1.1 Indledning **10**
- 1.2 Prokaryoter **11**
  - 1.2.1 Generelt **11**
  - 1.2.2 Eubakterier **13**
  - 1.2.3 Arkæer **17**
  - 1.2.4 Gavnlige bakterier **20**
  - 1.2.5 Sygdomsfremkaldende bakterier **23**
  - 1.2.6 Antibiotika **31**
  - 1.2.7 Bakterievækst **34**
  - 1.2.8 Bakterieoptælling **37**
  - 1.2.9 Taxonomi **39**
- 1.3 Eukaryoter **42**
  - 1.3.1 Generelt **42**
  - 1.3.2 Cellevæggen **43**
  - 1.3.3 Cellemembranen **47**
  - 1.3.4 Transport over cellemembranen **49**
  - 1.3.5 Forskellige membranprocesser **53**
  - 1.3.6 Cellekernen **53**
- 1.3.7 Mitokondrier **53**
- 1.3.8 Grønkorn **55**
- 1.3.9 Ribosomer **56**
- 1.3.10 Det endoplasmatiske retikulum (E.R.) **57**
- 1.3.11 Det sarkoplasmatiske retikulum (S.R.) **57**
- 1.3.12 Golgikomplekset **58**
- 1.3.13 Lysosomer & vakuoler **58**
- 1.3.14 Celleskelet **59**
- 1.3.15 Celledød **60**
- 1.3.16 Protister **60**
- 1.3.17 Svampe/mikrosvampe **63**
- 1.3.18 Taxonomi **64**
- 1.4 Vira **65**
  - 1.4.1 Generelt **65**
  - 1.4.2 DNA-vira **68**
  - 1.4.3 RNA-vira **68**
  - 1.4.4 Antiviral medicin **71**
  - 1.4.5 Endogene vira **72**
- 1.5 Prioner **75**
- Resume **77**

Kapitel

2

Lunger
og
blodkredsløb

Indholdsfortegnelse KAPITEL 2

- 2.1 Generelt **80**
- 2.2 Åndedrættet **80**
  - 2.2.1 Indånding og udånding **80**
  - 2.2.2 Lungerumfang og lungeventilation **82**
- 2.3 Iltoptagelse **83**
  - 2.3.1 Lungernes opbygning **83**
  - 2.3.2 Gasudveksling af ilt **85**
  - 2.3.3 Iltens vej til cellerne **86**
  - 2.3.4 Transport og afgivelse af ilt **87**
- 2.4 Kuldioxidafgivelse **91**
  - 2.4.1 Kuldioxidens vej ud af kroppen **91**
  - 2.4.2 Transport af kuldioxid i blodet **91**
- 2.5 Blodets bestanddele **93**
  - 2.5.1 Røde blodlegemer og hæmatokrit **93**
  - 2.5.2 Hvide blodlegemer og blodplader **95**
  - 2.5.3 Plasma **95**
- 2.6 Sammenfatning på blodkredsløbet **96**
- 2.7 Hjertet **99**
- 2.7.1 Hjertets eget kredsløb **100**
- 2.7.2 Hjertets sammentrækning **100**
- 2.7.3 Blodtryk **101**
- 2.7.4 Puls, slagvolumen og minutvolumen **104**
- 2.7.5 EKG **107**
- 2.7.6 Hjerteklapper og hjertelyd **108**
- 2.8 Reguleringsmekanismer **109**
  - 2.8.1 Regulering af åndedrættet **109**
  - 2.8.2 Regulering af blodkredsløbet **111**
- 2.9 Bjergbestigning **113**
  - 2.9.1 Fysiske udfordringer i højden **113**
  - 2.9.2 Fysiologiske ændringer **118**
  - 2.9.3 Højdesyge **123**
- 2.10 Dykning **124**
  - 2.10.1 Dybde og tryk **124**
  - 2.10.2 Fridykning **126**
  - 2.10.3 Dykning med komprimeret luft **128**
- 2.11 Sygdomme i åndedrætssystemet **131**
- 2.11.1 Nikotin, CO og tjære **131**
- 2.11.2 KOL **132**
- 2.11.3 Lungekræft **133**
- 2.11.4 Rygestop **134**
- 2.11.5 Specielle tilstande **134**
- 2.12 Sygdomme i blodkredsløbet **135**
  - 2.12.1 Hjertefejl **135**
  - 2.12.2 Åreforkalkning og blodpropper **138**
  - 2.12.3 Aneurismer **140**
  - 2.12.4 Åreknuder **140**
- 2.13 Førstehjælp **141**
- Resume **143**

Kapitelforside: FOTO: Andy P. Monk.

Kapitel

3

Kost,
fordøjelse
og sundhed

Indholdsfortegnelse KAPITEL 3

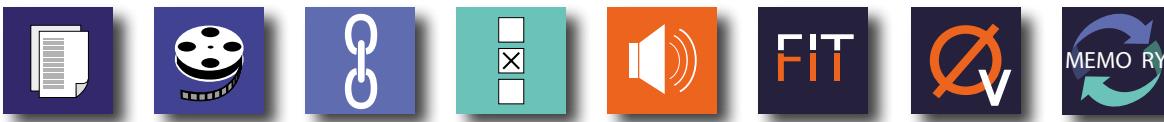
- 3.1 Generelt **146**
- 3.2 Kostens sammensætning **146**
  - 3.2.1 Kulhydrat, fedt og protein **146**
  - 3.2.2 Energibetragtninger og kostråd **151**
  - 3.2.3 Mineraler **156**
  - 3.2.4 Vitaminer **158**
  - 3.2.5 Kostfibre **160**
  - 3.2.6 Kosttilskud **161**
  - 3.2.7 Væske **161**
  - 3.2.8 Alkohol **163**
  - 3.2.9 Kost og styrketræning **167**
  - 3.2.10 Kost og konditionstræning **169**
  - 3.2.11 Appetitregulering **171**
- 3.3 Fordøjelsen **172**
  - 3.3.1 Transport af føden **173**
  - 3.3.2 Mundhulen **174**
  - 3.3.3 Mavesækken **176**
  - 3.3.4 Tolvfingertarmen **177**
- 3.3.5 Tyndtarmen **178**
- 3.3.6 Tyktarmen **181**
- 3.3.7 Endetarmen **183**
- 3.4 Sundhedsparametre **183**
  - 3.4.1 BMI **183**
  - 3.4.2 Fedtprocent **184**
  - 3.4.3 Talje-hofte-ratio **185**
  - 3.4.4 Taljeomkreds **187**
  - 3.4.5 Idealvægt **187**
  - 3.4.6 Kondital **187**
  - 3.4.7 Kolesterol og blodfedt **188**
  - 3.4.8 Blodtryk **189**
  - 3.4.9 Body age **190**
- 3.5 Sundhed og ernæring **190**
  - 3.5.1 Overvægt og fedme **190**
  - 3.5.2 Slankekure **194**
  - 3.5.3 Fedmeoperation **197**
  - 3.5.4 Spiseforstyrrelser **198**
- 3.5.5 Vegetarer og veganere **199**
- 3.5.6 Raw-food og stenalderkost **200**
- 3.5.7 Kulturelle vaner **201**
- 3.5.8 Kvalme og opkast **202**
- 3.5.9 Laktoseintolerans **203**
- 3.5.10 Diarre **204**
- 3.5.11 Light-produkter **205**
- 3.5.12 KRAM-faktorer **206**
- 3.5.13 Gluten **208**
- 3.5.14 Entomofagi **209**
- 3.6 Sygdomme i fordøjelseskanalen **211**
  - 3.6.1 Mavesår og mavekræft **211**
  - 3.6.2 Problemer i tyktarmen **212**
  - 3.6.3 Kræft i tyktarmen og endetarmen **213**
  - 3.6.4 Blindtarmsbetændelse **213**
  - 3.6.5 Galdesten **214**
  - 3.6.6 Betændelse og kræft i bugspytkirtlen **215**
- Resumé **217**

Kapitel

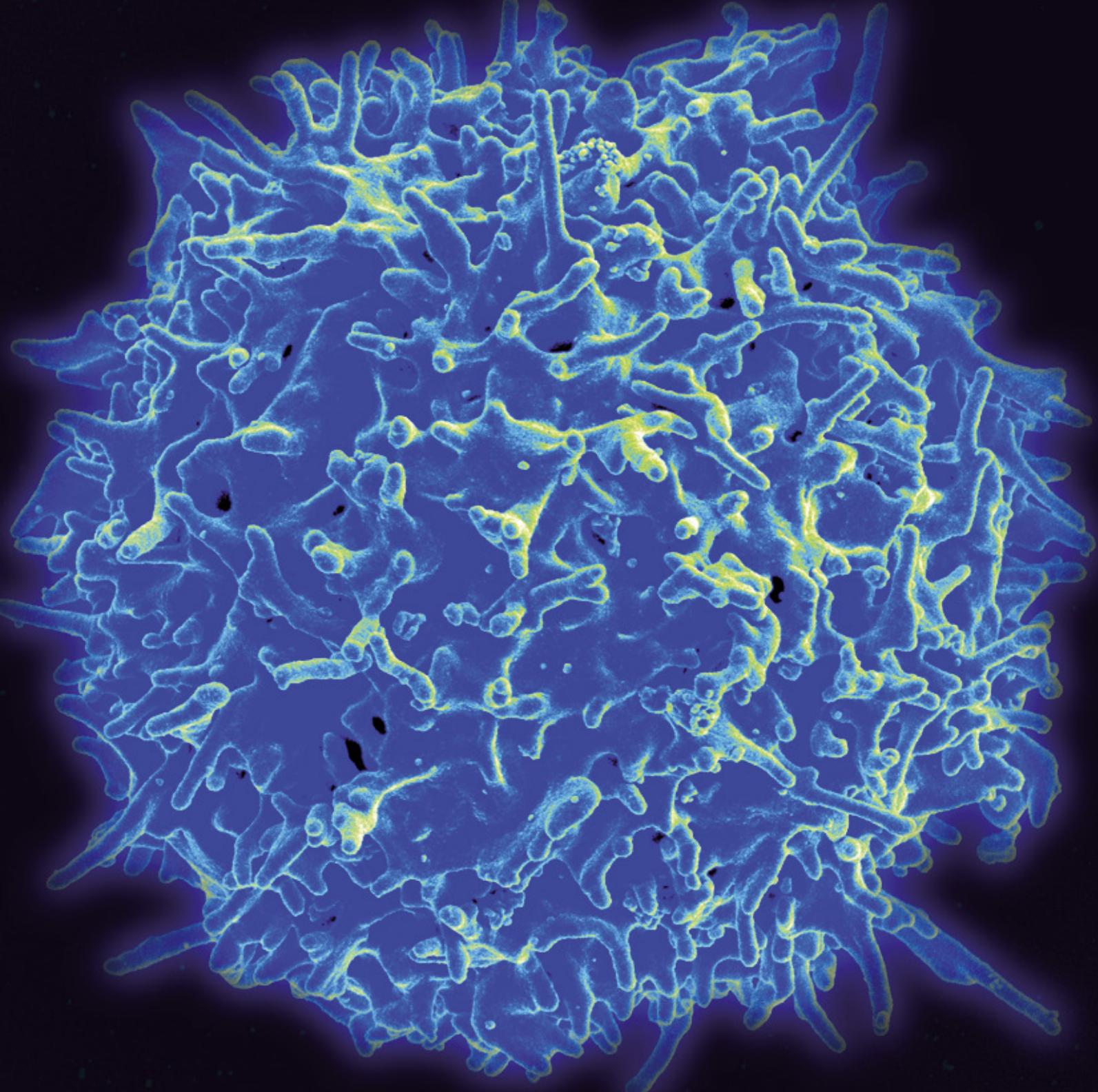
4

Lever og nyrer

Indholdsfortegnelse KAPITEL 4

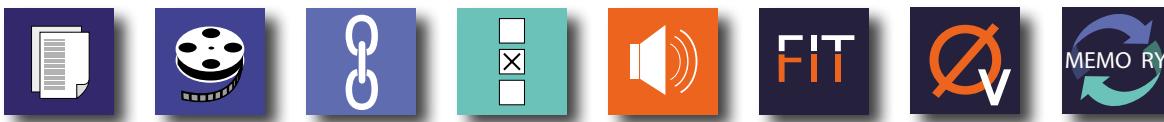
- 4.1 Generelt **220**
- 4.2 Leveren og dens funktioner **220**
  - 4.2.1 Leverens galdeproduktion **221**
  - 4.2.2 Leveren og blodsukkeret **223**
  - 4.2.3 Leveren og fordøjelsen **225**
  - 4.2.4 Leveren og blodet **226**
  - 4.2.5 Leveren og skadelige stoffer **227**
  - 4.2.6 Leveren og urinstofdannelse **227**
  - 4.2.7 Leversygdomme **228**
- 4.3 Nyrerne og deres funktioner **229**
  - 4.3.1 Nyrernes opbygning og blodforsyning **229**
  - 4.3.2 Nyrernes funktion **231**
  - 4.3.3 Nyresygdomme og dialyse **233**
- Resume **235**

Kapitel

5

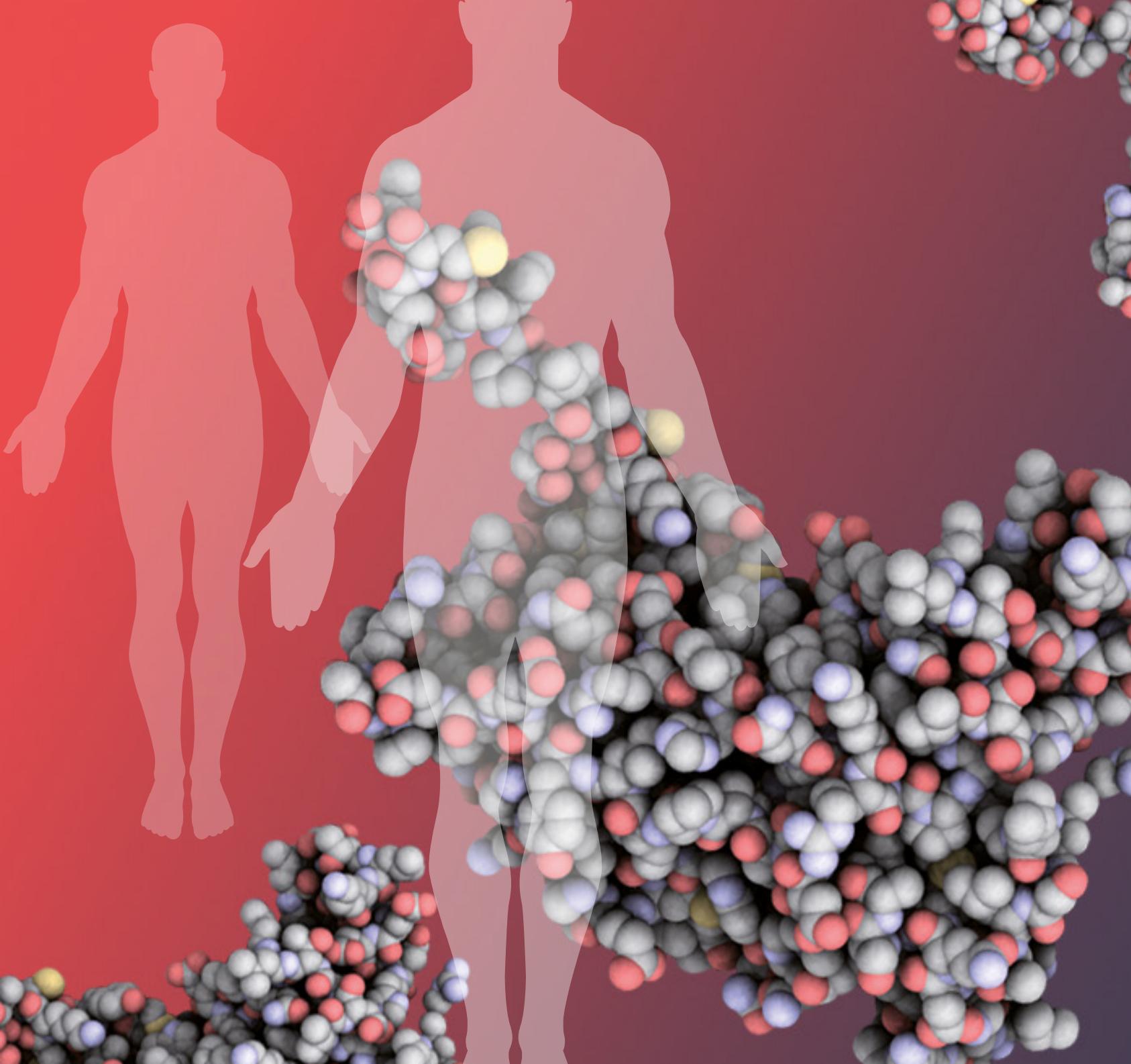
Immun-
forsvaret

Indholdsfortegnelse KAPITEL 5

- 5.1 Generelt **238**
- 5.2 Det medføgte forsvar **240**
  - 5.2.1 Det passive forsvar **240**
  - 5.2.2 Det aktive forsvar **241**
- 5.3 Det adaptive forsvar **242**
  - 5.3.1 Makrofager **243**
  - 5.3.2 T-lymfocytter **244**
  - 5.3.3 B-lymfocytter **246**
  - 5.3.4 Antigener og antistoffer **249**
  - 5.3.5 Feber **254**
  - 5.3.6 Regulering af immunforsvaret **256**
- 5.4 Immunforsvaret og sundhed **257**
  - 5.4.1 Særligt om virusinfektioner **257**
  - 5.4.2 Særligt om bakterieinfektioner **258**
  - 5.4.3 Andre infektioner **259**
  - 5.4.4 Vaccinationer **260**
  - 5.4.5 Serumbehandling **265**
  - 5.4.6 Transplantationer **265**
- 5.4.7 Allergi **267**
- 5.4.8 Medfødte immundefekter **271**
- 5.4.9 Erhvervet immundefekt (HIV) **271**
- 5.4.10 Autoimmune sygdomme **272**
- 5.4.11 Kostens betydning **273**
- 5.4.12 Kropstemperaturens betydning **275**
- 5.4.13 Alderens betydning **275**
- 5.4.14 Stress **276**
- 5.4.15 Omgivelsernes betydning **277**
- 5.4.16 Psykologiens betydning **278**
- 5.4.17 Partnervalg **279**
- 5.4.18 Søvnens betydning **280**
- Resume **281**

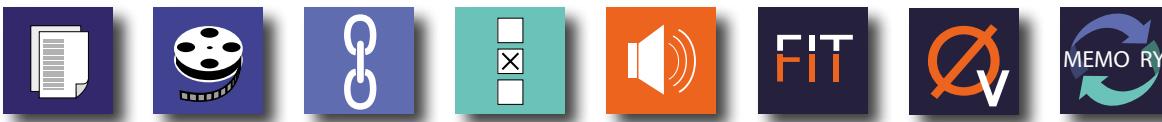
Kapitelforside: Billedet er venligst udlånt af National Institute of Allergy and Infectious Disease (NIAID). Billedet forestiller en T-lymfocyt.

Kapitel

6

Hormon-
systemet

Indholdsfortegnelse KAPITEL 6

- 6.1 Generelt **284**
- 6.2 Endokrine kirtler **285**
  - 6.2.1 Parakrine hormoner (lokalhormoner) **286**
- 6.3 Typer af hormoner **287**
  - 6.3.1 Hormoner hos mennesket **287**
  - 6.3.2 Hormoner hos andre organismer **291**
- 6.4 Hormonregulering **291**
  - 6.4.1 Den simple regulering **291**
  - 6.4.2 Den komplicerede regulering **293**
- 6.5 Hormonernes receptorer **295**
- 6.6 Hormoner og sundhed **297**
  - 6.6.1 Diabetes type I **297**
  - 6.6.2 Diabetes type II **301**
  - 6.6.3 Fejl i skjoldbruskkirtlens regulering **305**
  - 6.6.4 Fejl i binyrernes regulering **305**
  - 6.6.5 Medicinsk hormonbehandling **306**
  - 6.6.6 Hormoner og døgnrytme **306**
- 6.7 Hormonlignende stoffer **308**
  - 6.7.1 Hormonforstyrrende stoffer og dyr **310**
  - 6.7.2 Hormonforstyrrende stoffer og mennesker **310**
  - 6.7.3 Strategier **314**

■ Resume **316**

Kapitelforside: Østrogen-molekyler, der venligst er udlånt af Temujin Ayamikhan. Se flere molekyler på:
www.neurochemic-chaos.tumblr.com.

Kapitel

7

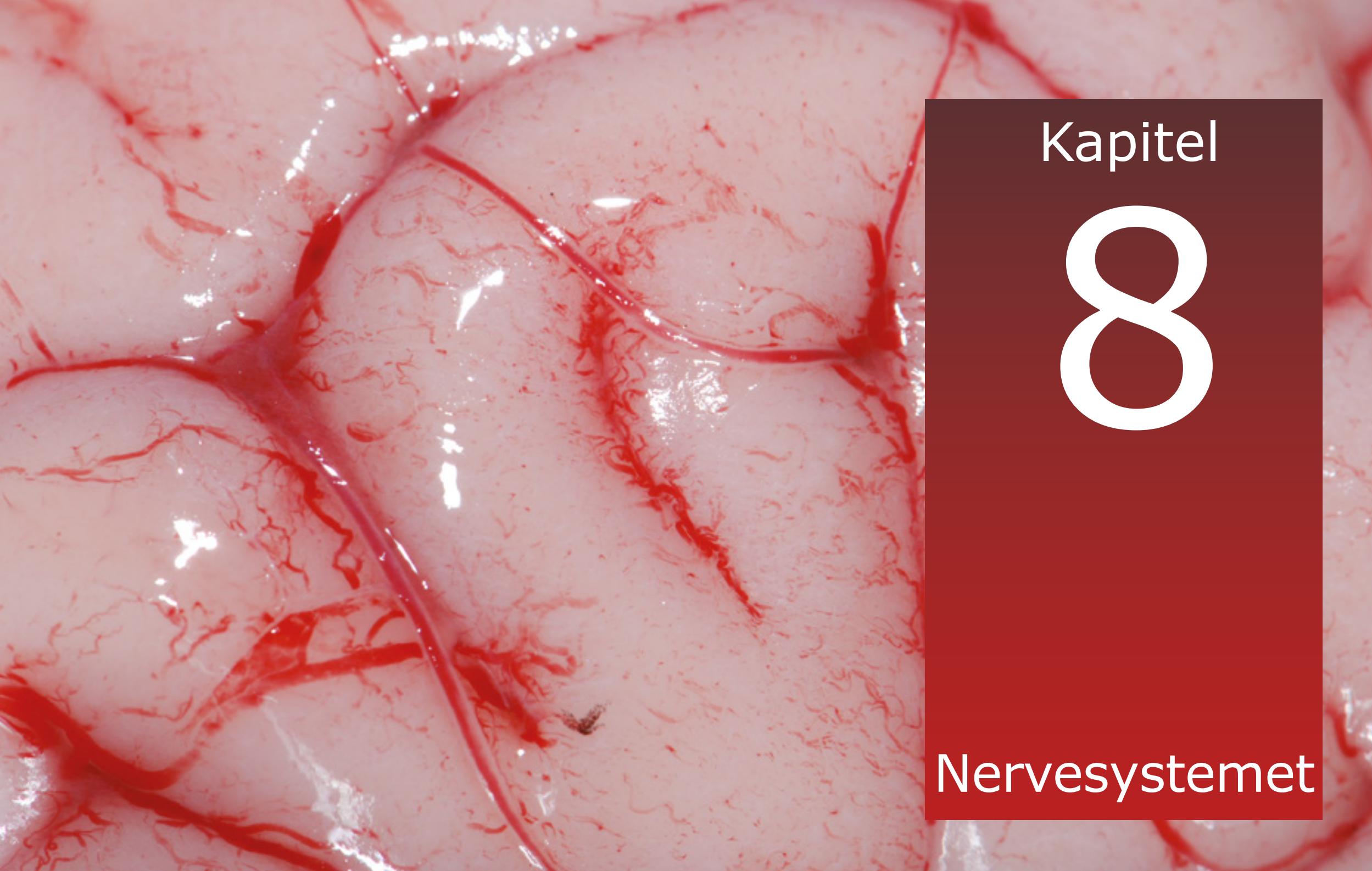
Sexologi

Indholdsfortegnelse KAPITEL 7

- 7.1 Generelt **319**
- 7.2 De hanlige kønsorganer **321**
  - 7.2.1 Udviklingen i fosterlivet **321**
  - 7.2.2 Opbygning og funktion **322**
  - 7.2.3 De hanlige hormoner **324**
- 7.3 De hunlige kønsorganer **326**
  - 7.3.1 Udviklingen i fosterlivet **326**
  - 7.3.2 Opbygning og funktion **326**
  - 7.3.3 De hunlige hormoner **329**
  - 7.3.4 Menstruationscyklus **330**
  - 7.3.5 Hormoner og menstruationscyklus **332**
  - 7.3.6 Smerter og uregelmæssig menstruation **334**
- 7.4 Graviditet og fosterudvikling **334**
  - 7.4.1 Befrugtning **334**
  - 7.4.2 Fosterudvikling **334**
  - 7.4.3 Graviditet uden for livmoderen **337**
  - 7.4.4 Mola **338**
  - 7.4.5 Fosterdiagnostik **338**
- 7.5 Fødslen og det nyfødte barn **340**
  - 7.5.1 Fødslen **340**
  - 7.5.2 Det nyfødte barn **341**
  - 7.5.3 For tidligt fødte børn **342**
  - 7.5.4 Abort **343**
- 7.6 Fertilitetsproblemer **344**
- 7.7 Prævention **346**
  - 7.7.1 P-piller **346**
  - 7.7.2 Minipiller **347**
  - 7.7.3 Fortrydelsespiller **347**
  - 7.7.4 Spiral **347**
  - 7.7.5 Sæddræbende creme **348**
  - 7.7.6 Pessar **348**
  - 7.7.7 Femidom **349**
  - 7.7.8 Kondom **349**
  - 7.7.9 Sterilisation **349**
  - 7.7.10 Afbrudt samleje **350**
- 7.8 Seksuelt overførte sygdomme **351**
  - 7.8.1 Klamydia og Mycoplasma genitalium **351**
  - 7.8.2 Gonorre **351**
  - 7.8.3 Kønsvorter og HPV **352**
  - 7.8.4 Syfilis **353**
  - 7.8.5 Herpes **353**
  - 7.8.6 AIDS **355**
- 7.9 Alternativ seksualitet **356**
  - 7.9.1 Homo- og transseksualitet **356**
  - 7.9.2 Transvestisme, hermafroditter og AIS **358**
- 7.10 Myter og fakta **360**
  - 7.10.1 Størrelsen og formen **360**
  - 7.10.2 Forhudsforsnævring **362**
  - 7.10.3 Impotens og mødom **363**
  - 7.10.4 Onani, debut og antal sexpartnere **364**
  - 7.10.5 Orgasme og orgasmejagt **364**
- Resume **366**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel 8

Nervesystemet

Indholdsfortegnelse KAPITEL 8

- 8.1 Generelt **369**
- 8.2 Nervevæv **371**
  - 8.2.1 Neuroner **371**
  - 8.2.2 Gliaceller **373**
- 8.3 Nervesignaler **374**
  - 8.3.1 Det hvilende neuron **375**
  - 8.3.2 Det aktive neuron: Aktionspotentialet **377**
  - 8.3.3 Summation **383**
  - 8.3.4 Aktionspotentialets vandring **385**
  - 8.3.5 Synapsen **388**
- 8.4 Sanseceller **390**
  - 8.4.1 Følesansen **392**
  - 8.4.2 Lugtesansen **394**
  - 8.4.3 Smagssansen **396**
  - 8.4.4 Høre- og ligevægtssansen **398**
  - 8.4.5 Synssansen **404**
- 8.5 Hjernen og rygmarven **408**
  - 8.5.1 Hjernestammen **409**
- 8.5.2 Storhjernen **410**
- 8.5.3 Lillehjernen **414**
- 8.5.4 Rygmarven **415**
- 8.5.5 Læring **417**
- 8.5.6 Hukommelse **419**
- 8.5.7 Intelligens **421**
- 8.5.8 Bevidsthed **424**
- 8.5.9 Søvn **425**
- 8.6 Kemiske påvirkninger **427**
  - 8.6.1 Alkohol **427**
  - 8.6.2 Hash **429**
  - 8.6.3 Ecstasy **429**
  - 8.6.4 Kokain **430**
  - 8.6.5 Amfetamin og khat **431**
  - 8.6.6 Opioider **431**
  - 8.6.7 Hallucinogener **432**
  - 8.6.8 Fantasy **433**
  - 8.6.9 Benzodiazepiner **433**
- 8.6.10 Motion **434**
- 8.6.11 Nervegifte **435**
- 8.6.12 Nikotin **437**
- 8.6.13 Rohypnol **439**
- 8.7 Sygdomme i nervesystemet **440**
  - 8.7.1 Blodpropper og hjerneblødninger **440**
  - 8.7.2 Meningitis **440**
  - 8.7.3 Parkinsons syge, Alzheimer og demens **441**
  - 8.7.4 Sklerose og Guillan-Barres syndrom **443**
  - 8.7.5 Epilepsi, migræne og andre hovedpiner **442**
  - 8.7.6 Psykiske lidelser **443**
  - 8.7.7 Andre lidelser **445**
- ResUME **447**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel

9

Muskler

Indholdsfortegnelse KAPITEL 9

- 9.1 Generelt **450**
- 9.2 T værstribet muskulatur **450**
  - 9.2.1 Opbygning **450**
  - 9.2.2 Muskelkontraktion **454**
  - 9.2.3 Muskelfibertypesammensætning **459**
  - 9.2.4 Mekaniske forhold **463**
  - 9.2.5 Muskler hos mænd og kvinder **469**
  - 9.2.6 Bevægelse af kroppen **471**
  - 9.2.7 Muskeltræthed **482**
  - 9.2.8 Muskelømhed **486**
  - 9.2.9 Muskelkramper og sidesting **488**
- 9.3 Anden muskulatur **489**
  - 9.3.1 Glat muskulatur **489**
  - 9.3.2 Hjertemuskulatur **491**
- Resumé **492**

A photograph of a young person climbing a rock face. They are wearing a yellow climbing helmet with a white sticker that says "BJERGSPORT" and a red logo. They are also wearing a purple harness. A yellow rope is attached to their harness and goes up the rock face. The background shows green bushes and trees. The right side of the image is overlaid with a yellow and pink gradient box containing text.

Kapitel

10

Arbejds-
fysiologi
& sundhed

Indholdsfortegnelse KAPITEL 10

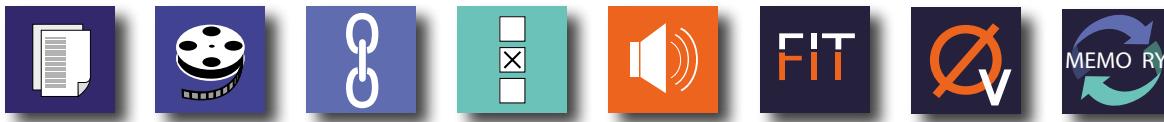
- 10.1 Generelt **495**
  - 10.2 Den genetiske arv **495**
    - 10.2.1 Kønsforskelle **495**
    - 10.2.2 Alder **496**
    - 10.2.3 Muskelfibertype **498**
    - 10.2.4 Andet **499**
  - 10.3 Energiproduktion under arbejde **499**
    - 10.3.1 Iltdeficit-periode **499**
    - 10.3.2 Steady state **502**
    - 10.3.3 Iltgæld-periode **503**
    - 10.3.4 RQ og fedtforbrænding **503**
    - 10.3.5 Afterburn **507**
  - 10.4 Fra hvile til arbejde **508**
  - 10.5 Arbejde i kulde og varme **510**
    - 10.5.1 Varme omgivelser **511**
    - 10.5.2 Kolde omgivelser **515**
  - 10.6 Træningslære **518**
    - 10.6.1 Opvarmning og nedvarmning **521**
  - 10.6.2 Konditionstræning (aerob træning) **523**
  - 10.6.3 Sprinttræning (anaerob træning) **531**
  - 10.6.4 Styrketræning (anaerob træning) **532**
  - 10.6.5 Smidighedstræning **539**
  - 10.6.6 Fysiske tests **540**
  - 10.7 Idrætsskader **543**
    - 10.7.1 Den akutte behandling **543**
    - 10.7.2 Efterbehandling og genoptræning **544**
    - 10.7.3 Skader i knæet **544**
    - 10.7.4 Skader i ankelleddet **548**
    - 10.7.5 Fibersprængning og trælår **549**
    - 10.7.6 Lyskenskade **551**
    - 10.7.7 Skinnebensbetændelse **551**
    - 10.7.8 Skader i akillesenen **552**
    - 10.7.9 Hypermobilitet **552**
  - 10.8 Fysisk aktivitet og sundhed **553**
    - 10.8.1 Fysisk aktivitet hos børn og unge **554**
    - 10.8.2 Fysisk aktivitet hos voksne **557**
- 10.8.3 Fysisk aktivitet hos ældre **559**
- 10.8.4 Effekter af fysisk aktivitet **561**
- Resume **563**

Kapitelforsidebilledet er udlånt af www.bjergsport.dk

Kapitel **11**

Doping

Indholdsfortegnelse KAPITEL 11

- 11.1 Generelt **566**
- 11.2 Dopinglisten **569**
- 11.3 Dopingpræparer og metoder **571**
  - 11.3.1 ATP og kreatin **571**
  - 11.3.2 EPO **573**
  - 11.3.3 Bloddoping **577**
  - 11.3.4 Anabolske steroider **578**
  - 11.3.5 Væksthormon **582**
  - 11.3.6 Betablokkere **582**
  - 11.3.7 Amfetamin og efedrin **583**
  - 11.3.8 Vanddrivende stoffer **584**
  - 11.3.9 Sløringsstoffer **586**
  - 11.3.10 Ren ilt **586**
  - 11.3.11 Bikarbonat og fosfat **586**
  - 11.3.12 Andre præparerter **587**
  - 11.3.13 Mand eller kvinde? **588**
  - 11.3.14 Fysisk manipulation **590**
  - 11.3.15 Placebo **591**
- 11.3.16 Gendoping **591**
- 11.4 Dopingtests og straf **593**
- 11.5 Skal doping frigives? **597**
- Resume **599**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel

12

Dyrefysiologi

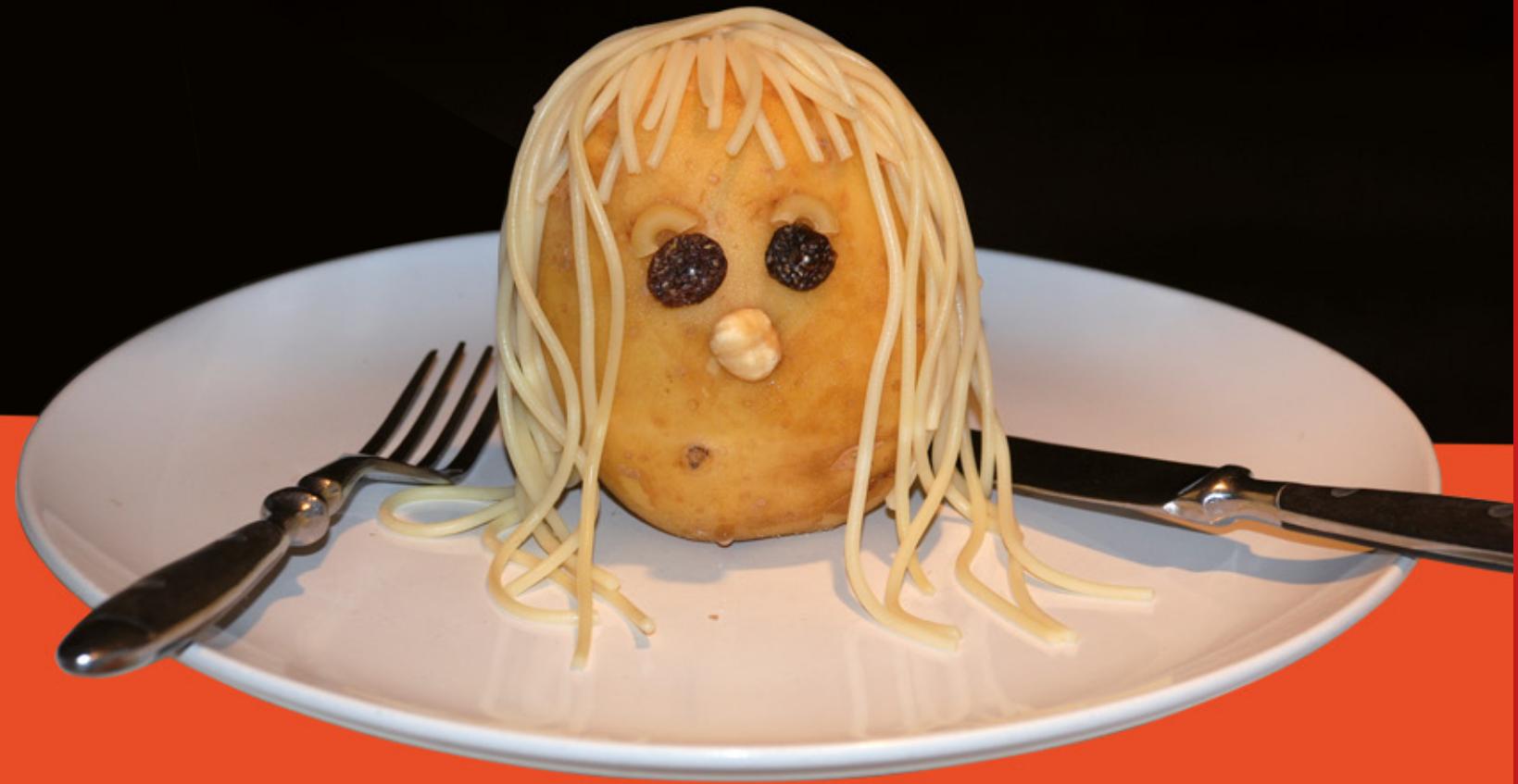

Indholdsfortegnelse KAPITEL 12

- 12.1 Generelt **602**
- 12.2 Dyrerigets inddeling **602**
  - 12.2.1 Hvirveldyr **603**
  - 12.2.2 Hvirvelløse dyr **604**
- 12.3 Vekselvarme og ensvarme dyr **604**
  - 12.3.1 Vekselvarme dyr og temperatur **604**
  - 12.3.2 Ensvarme dyr og temperatur **605**
  - 12.3.3 Dvale og vintersøvn **608**
- 12.4 Hvaler **608**
  - 12.4.1 Åndedrætssystemet **611**
  - 12.4.2 Blodkredsløbet **613**
  - 12.4.3 Biosonar og hvalsang **613**
  - 12.4.4 Selve dykket **616**
- 12.5 Fugle **618**
  - 12.5.1 Blodkredsløbet **619**
  - 12.5.2 Åndedrætssystemet **619**
  - 12.5.3 Fordøjelsen m.m. **620**
- 12.6 Skildpadder **622**
- 12.6.1 Energibesparelse **623**
- 12.6.2 Skjoldets rolle **624**
- 12.7 Fisk **625**
  - 12.7.1 Blodkredsløbet **625**
  - 12.7.2 Gæller **626**
  - 12.7.3 Svømmeblæren m.m. **626**
- 12.8 Insekter **628**
  - 12.8.1 Blodkredsløbet **629**
  - 12.8.2 Trakeer **629**
- Resume **631**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel 13

Kulhydrater

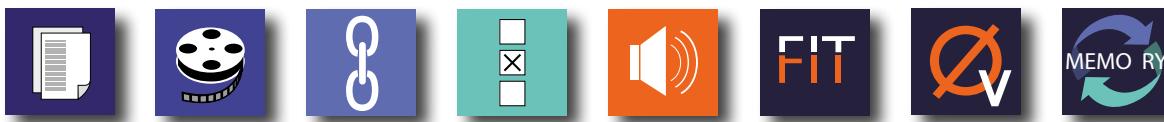
Indholdsfortegnelse KAPITEL 13

- 13.1 Generelt **634**
- 13.2 Monosakkarider **635**
  - 13.2.1 Kemisk opbygning **635**
  - 13.2.2 Isomeri **637**
  - 13.2.3 Monosakkaridernes ringslutning **638**
  - 13.2.4 Biologisk betydning **641**
- 13.3 Disakkarider **643**
  - 13.3.1 Kemisk opbygning **643**
  - 13.3.2 Biologisk betydning **645**
- 13.4 Polysakkarider **647**
  - 13.4.1 Kemisk opbygning **647**
  - 13.4.2 Biologisk betydning **649**
- Resume **652**

Kapitel 14

Fedtstoffer

Indholdsfortegnelse KAPITEL 14

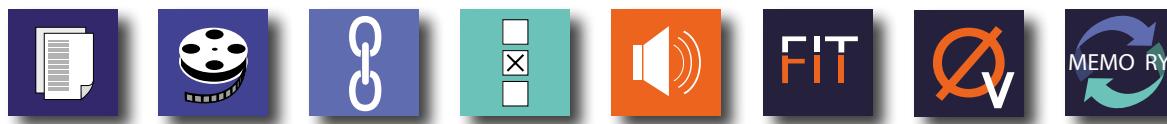
- 14.1 Generelt **655**
- 14.2 Fedt som energikilde **656**
  - 14.2.1 Fedtsyrer **656**
  - 14.2.2 Triglycerider **661**
  - 14.2.3 Fedtforbrænding **663**
- 14.3 Fedt i cellemembranen **664**
  - 14.3.1 Fosfolipider **664**
  - 14.3.2 Kolesterol **666**
- Resumé **668**

Kapitel

15

Aminosyrer
og
proteiner

Indholdsfortegnelse KAPITEL 15

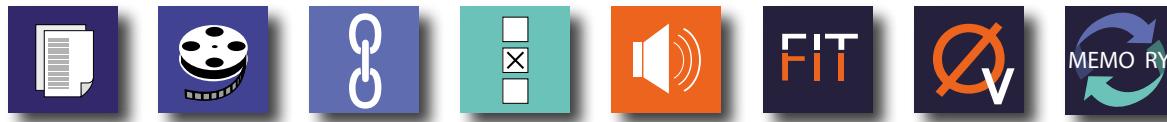
- 15.1 Generelt **671**
- 15.2 Aminosyrer **672**
  - 15.2.1 Struktur **672**
  - 15.2.2 Kemiske egenskaber **674**
- 15.3 Proteiner **677**
  - 15.3.1 Proteinstruktur **677**
  - 15.3.2 Kemiske egenskaber **682**
  - 15.3.3 Proteinsyntesen **685**
- Resumé **687**

Kapitel

16

ENZYMER

Indholdsfortegnelse KAPITEL 16

- 16.1 Generelt **690**
- 16.2 Enzymers virkemåde **690**
- 16.3 Enzymernes aktivitet **692**
  - 16.3.1 Afhængighed af temperaturen **692**
  - 16.3.2 Afhængighed af pH-værdi **693**
  - 16.3.3 Afhængighed af koncentrationer **694**
  - 16.3.4 Afhængighed af aktivatorer **695**
  - 16.3.5 Afhængighed af inhibitorer **696**
- 16.4 Inddeling i enzymgrupper **699**
  - 16.4.1 Gruppe 1: Oxido-reduktaser **700**
  - 16.4.2 Gruppe 2: Transferaser **700**
  - 16.4.3 Gruppe 3: Hydrolaser **701**
  - 16.4.4 Gruppe 4: Lyaser **702**
  - 16.4.5 Gruppe 5: Isomeraser **702**
  - 16.4.6 Gruppe 6: Ligaser **703**
- 16.5 Coenzymer **703**
  - 16.5.1 Hydrogenoverførende coenzymer **704**
  - 16.5.2 Gruppeoverførende coenzymer **704**
  - 16.5.3 Elektronoverførende coenzymer **705**
  - 16.6 RNA-baserede enzymer **705**
  - 16.7 Enzymer og sundhed **706**
  - 16.8 Enzymer og industrien **707**
  - Resume **708**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

A close-up photograph of intense orange and yellow flames, likely from a campfire or fireplace, filling the left two-thirds of the frame. The flames are dynamic, with bright cores and darker, smoke-filled edges.

Kapitel

17

Katabolismen

Indholdsfortegnelse KAPITEL 17

- 17.1 Generelt **711**
- 17.2 ATP **713**
- 17.3 Nedbrydning af kulhydrat **716**
  - 17.3.1 GlykolySEN **716**
  - 17.3.2 Regulering af glykolySEN **724**
  - 17.3.3 Gæring **724**
  - 17.3.4 Krebs' cyklus **727**
  - 17.3.5 Regulering af Krebs' cyklus **733**
  - 17.3.6 Elektrontransportkæden **734**
  - 17.3.7 ATP-dannelse **736**
  - 17.3.8 ATP-regnskab **739**
- 17.4 Nedbrydning af fedt **743**
  - 17.4.1 Glycerol **744**
  - 17.4.2 Fedtsyrer **744**
  - 17.4.3 ATP-regnskab **746**
  - 17.4.4 Særligt om fedtforbrænding **747**
- 17.5 Nedbrydning af protein **747**
  - 17.5.1 Transaminering og deaminering **749**
  - 17.5.2 Urinstofcyklus **750**
  - 17.5.3 ATP-regnskab **752**
  - 17.6 Andre katabolske processer **752**
  - 17.7 Sammenfatning på katabolismen **752**
  - Resume **754**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel 18

Anabolismen

Indholdsfortegnelse KAPITEL 18

- 18.1 Generelt **757**
- 18.2 Dannelse af kulhydrater (dyr) **757**
  - 18.2.1 Glukoneogenesen **758**
  - 18.2.2 Regulering **760**
- 18.3 Dannelse af kulhydrater (planter) **762**
  - 18.3.1 Fotosyntesens lysprocesser **765**
  - 18.3.2 Fotosyntesens mørkeprocesser **769**
  - 18.3.3 Speciel fotosyntese **772**
- 18.4 Dannelse af andre stoffer **773**
  - 18.4.1 Fedtstoffer **773**
  - 18.4.2 Aminosyrer **776**
- 18.5 Anabolismen og katabolismen **777**
- Resume **779**

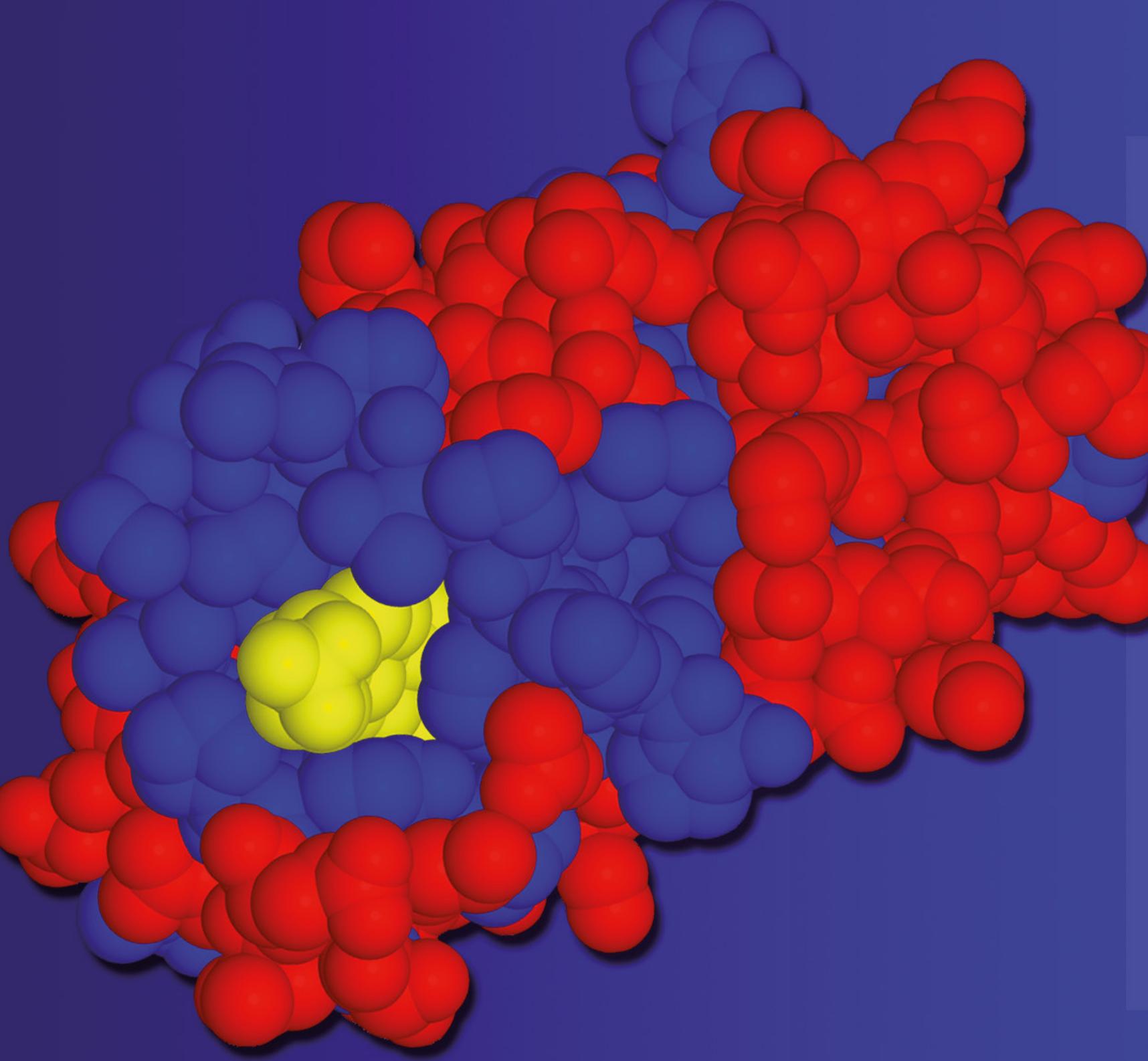
Kapitel 19

Kromosomer
og
gener

Indholdsfortegnelse KAPITEL 19

- 19.1 Generelt **782**
- 19.2 Kromosomernes opbygning **785**
- 19.3 DNA **786**
- 19.4 DNA-replikation **791**
- 19.5 Cellecyklus og mitose **794**
- 19.6 Meiosen **796**
  - 19.6.1 Første meiotiske deling **797**
  - 19.6.2 Anden meiotiske deling **798**
- 19.7 Genom og gener **800**
  - 19.7.1 Proteinkodende gener **800**
  - 19.7.2 RNA-gener **803**
  - 19.7.3 Mellem generne **804**
  - 19.7.4 Genomets størrelse **808**
- Resume **810**

Kapitel 20

Protein-
synthesen

Indholdsfortegnelse KAPITEL 20

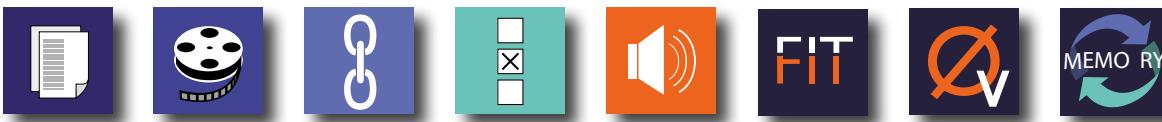
- 20.1 Generelt **813**
- 20.2 RNA **813**
- 20.3 Transkription **814**
  - 20.3.1 mRNA **814**
  - 20.3.2 Spliceosomer, exons og promoterer **818**
  - 20.3.3 tRNA **822**
  - 20.3.4 rRNA og snRNAs **823**
- 20.4 Translation **823**
- 20.5 Den genetiske kode **825**
- 20.6 Genregulering **830**
  - 20.6.1 Nedregulering af gener **830**
  - 20.6.2 Opregulering af gener **832**
  - 20.6.3 Kost og gener **834**
- Resume **835**

Kapitelforside: Proteinet er Niemann-Pick Type C2 proteinet, der medvirker i kolesteroltransport fra lysosomerne. Ved mutation i dette protein får man en frygtelig degenerativ og dødelig sygdom, som heldigvis er sjælden. Proteinet findes også i komælk. De røde områder er hydrofobe, mens de blå er hydrofile. Den gule struktur er sterol (kunne fx være kolesterol), der bindes i en hydrofob lomme i proteinet. Billedet er veligst udlånt af Peter Wejse, Ph.D., Senior Food Scientist, Arla Foods.

Kapitel 21

Nedarvninger

Indholdsfortegnelse KAPITEL 21

- 21.1 Generelt **838**
- 21.2 Autosomal et-gens nedarvning **841**
  - 21.2.1 Dominant/recessiv **841**
  - 21.2.2 Ufuldstændig dominans og codominans **849**
  - 21.2.3 Multiple alleler **851**
  - 21.2.4 Letale gener **854**
  - 21.2.5 Analysekrydsning **854**
- 21.3 Autosomal to-gens nedarvning **856**
  - 21.3.1 Dominant/recessiv **856**
  - 21.3.2 Epistasi **861**
  - 21.3.3 Koblede gener **865**
- 21.4 Statistiske tests og biologi **868**
  - 21.4.1 Møntkast **868**
  - 21.4.2 Spiringsforsøg **871**
- 21.5 Autosomal polygen nedarvning **872**
- 21.6 Kønsbundet nedarvning **873**
  - 21.6.1 X-bundet nedarvning **873**
  - 21.6.2 Y-bundet nedarvning **875**
- 21.6.3 Lyon-hypotesen **886**
- 21.7 Specielle nedarvningsformer **877**
  - 21.7.1 Maternel nedarvning **878**
  - 21.7.2 Pleiotropi **879**
  - 21.7.3 Ufuldstændig penetrans **879**
  - 21.7.4 Imprinting (prægning) **880**
  - 21.7.5 Gener og kønsforskelle **881**
  - 21.7.6 Polyploidier **881**
  - 21.7.7 Mosaikker og kimærer **883**
- 21.8 Stamtavleanalyser **884**
- 21.9 Populationsgenetik **885**
- 21.10 Gener er ikke alt **888**
  - 21.10.1 Arv og miljø **888**
  - 21.10.2 Epigenetik **890**
- Resumé **893**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel 22

Mutationer
og kræft

Indholdsfortegnelse KAPITEL 22

■ 22.1 Generelt **896**

■ 22.2 Mindre DNA-mutationer **897**

■ 22.2.1 Substitutions-mutation **897**

■ 22.2.2 Deletion og insertion **902**

■ 22.2.3 Tavs eller sygdomsfremkaldende? **904**

■ 22.2.4 Dynamiske mutationer **905**

■ 22.3 Kromosommutationer **906**

■ 22.3.1 Deletion **907**

■ 22.3.2 Duplikation **907**

■ 22.3.3 Inversion **909**

■ 22.3.4 Translokation **910**

■ 22.3.5 Ringkromosom **912**

■ 22.3.6 Isokromosom **913**

■ 22.4 Kromosomtalsmutationer **913**

■ 22.4.1 Kønskromosomalt monosomi **915**

■ 22.4.2 Kønskromosomalt trisomi **916**

■ 22.4.3 Autosomalt monosomi **917**

■ 22.4.4 Autosomalt trisomi **917**

■ 22.5 Mutagener **918**

■ 22.5.1 Kemiske mutagener **919**

■ 22.5.2 Fysiske mutagener **920**

■ 22.5.3 Test for mutagen virkning **922**

■ 22.6 Kræft **923**

■ 22.6.1 Hvem får kræft? **924**

■ 22.6.2 Hvorfor får man kræft? **925**

■ 22.6.3 Svlstdannelse og diagnose **927**

■ 22.6.4 Brystkræft **929**

■ 22.6.5 Prostatakræft **930**

■ 22.6.6 Testikelkræft **932**

■ 22.6.7 Livmoderhalskræft **932**

■ 22.6.8 Modermærkekræft og hudkræft **933**

■ 22.6.9 Tarmkræft **934**

■ 22.6.10 Lymfekræft og leukæmi **935**

■ 22.6.11 Lungekræft **936**

■ 22.6.12 Kræftbehandling **937**

■ 22.6.13 Forebyggelse **940**

■ 22.6.14 Ny forskning **941**

■ Resume **943**

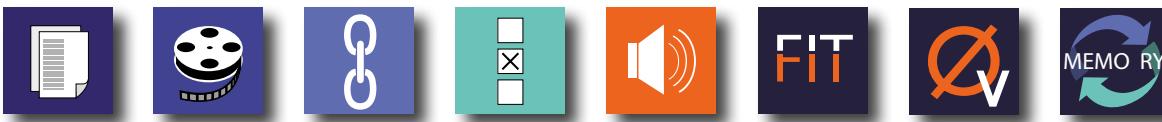
Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel

23

Genteknologi

Indholdsfortegnelse KAPITEL 23

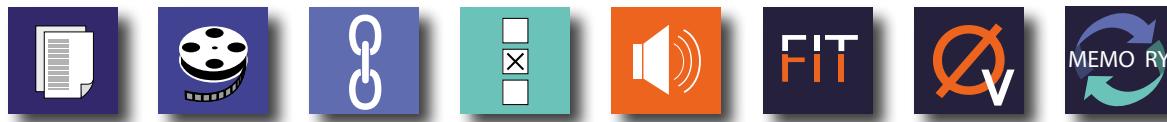
- 23.1 Generelt **946**
- 23.2 Grundlæggende genteknologi **946**
  - 23.2.1 Isolering af DNA **946**
  - 23.2.2 PCR **947**
  - 23.2.3 Elektroforese **951**
  - 23.2.4 Generel DNA-påvisning **954**
  - 23.2.5 Sekvens-specifik DNA-påvisning **955**
  - 23.2.6 FISH-teknikken **956**
- 23.3 DNA-sekvensanalyser **957**
  - 23.3.1 Maxam-Gilbert-sekvensanalyse **957**
  - 23.3.2 Sanger-sekvensanalyse **959**
  - 23.3.3 Shotgun-metoden **964**
  - 23.3.4 Next Generation Sequencing (NGS) **966**
- 23.4 DNA-profiler **966**
  - 23.4.1 RFLP **967**
  - 23.4.2 Repetitivt DNA **972**
  - 23.4.3 PCR-baseret metode **973**
- 23.5 Fremstilling af DNA **975**
- 23.5.1 cDNA **976**
- 23.5.2 Syntetisk DNA **978**
- 23.6 Andre genteknologiske metoder **978**
  - 23.6.1 Cellehybridisering **978**
  - 23.6.2 DNA-biblioteker **979**
  - 23.6.3 DNA-chips **981**
  - 23.6.4 Antisense-teknik **984**
  - 23.6.5 Genterapi og RNAi **984**
  - 23.6.6 Kloning **989**
  - 23.6.7 Tre forældre **991**
- 23.7 Traditionel gensplejsning **992**
  - 23.7.1 Fra donor til vært **992**
  - 23.7.2 Identifikation **995**
  - 23.7.3 Gensplejsning af planter **998**
  - 23.7.4 Mere om transgene planter **999**
  - 23.7.5 Mere om transgene dyr **1002**
  - 23.7.6 Mere om transgene mennesker **1004**
  - 23.7.7 Etik **1004**
- 23.8 CRISPR/Cas9 **1006**
  - 23.8.1 Bakteriers immunforsvar **1006**
  - 23.8.2 Knock out **1010**
  - 23.8.3 Knock in **1011**
- 23.9 Genetisk udredning - et eksempel **1012**
  - 23.9.1 MCADD **1013**
  - 23.9.2 Genetisk diagnostik af sygdommen **1014**
  - 23.9.3 Mutationer og RNA **1017**
  - 23.9.4 Mutationer og proteinfunktion **1022**
- Resume **1027**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel 24

Evolution og
bioinformatik

Indholdsfortegnelse KAPITEL 24

- 24.1 Generelt **1030**
- 24.2 Det første liv **1030**
  - 24.2.1 Den tidlige Jord **1030**
  - 24.2.2 Det første liv - prokaryoter **1031**
  - 24.2.3 Eukaryoter opstår **1035**
  - 24.2.4 De store katastrofers tid **1036**
- 24.3 Evolution **1040**
  - 24.3.1 Den naturlige selektion **1044**
  - 24.3.2 Den seksuelle selektion **1046**
  - 24.3.3 Hjælp til selvhjælp **1050**
  - 24.3.4 Dannelse af nye arter **1052**
  - 24.3.5 Kreationisme **1055**
- 24.4 Menneskets evolution **1059**
  - 24.4.1 Australopithecus- og Homo-slægten **1061**
  - 24.4.2 Homo-slægten **1062**
  - 24.4.3 Udvandringerne fra Afrika **1067**
  - 24.4.4 Homo sapiens i verden **1070**
  - 24.4.5 Hvorfor ser vi så forskellige ud? **1072**
  - 24.4.6 Udvikler mennesket sig stadigvæk? **1074**
  - 24.4.7 Tilfældigheder **1074**
- 24.5 Bioinformatik **1077**
  - 24.5.1 Parvis alignment (DNA) **1078**
  - 24.5.2 Parvis alignment (aminosyrer) **1082**
  - 24.5.3 Scoresystem **1084**
  - 24.5.4 Multiple alignments **1087**
  - 24.5.5 Stamtræer og slægtskab **1087**
  - 24.5.6 Gen- og protein-jagt i databaser **1094**
- Resume **1098**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel

25

Bioteknologi

Indholdsfortegnelse KAPITEL 25

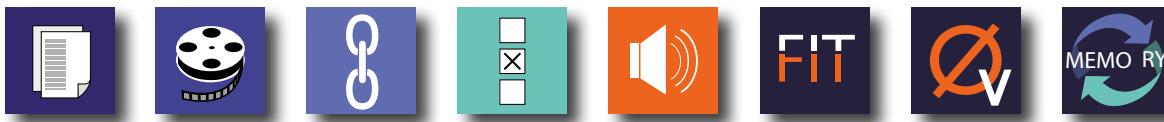
- 25.1 Generelt **1101**
- 25.2 Enzymproduktion **1101**
  - 25.2.1 Generelt **1101**
  - 25.2.2 Vaskemidler **1104**
  - 25.2.3 Personlig hygiejne **1105**
  - 25.2.4 Tekstilproduktion **1106**
- 25.3 Øl- og vinproduktion **1106**
  - 25.3.1 Generelt **1106**
  - 25.3.2 Ølproduktion **1108**
  - 25.3.3 Vinproduktion **1111**
- 25.4 Fødevareproduktion **1113**
  - 25.4.1 Surmælksprodukter **1113**
  - 25.4.2 Osteproduktion **1114**
  - 25.4.3 Functional foods **1115**
- 25.5 Biogas og biobrændsel **1117**
- 25.6 Lægemidler og teknologi **1122**
  - 25.6.1 Generelt **1122**
  - 25.6.2 Lægemidler ind i cellerne **1123**
  - 25.6.3 Fremtidens lægemidler: nanomedicin **1125**
  - 25.6.4 Nye former for antibiotika **1127**
  - 25.6.5 Behandling med stamceller **1130**
  - 25.6.6 Stamceller til kønsceller **1135**

Kapitelforside: Ivar Mjell, Arla Foods.

The background image shows a rural landscape with green fields, a small cluster of houses, and a large body of water in the distance under a blue sky with white clouds.

Kapitel 26

Grund-
læggende
økologi

Indholdsfortegnelse KAPITEL 26

- 26.1 Generelt **1139**
- 26.2 Energi i biosfæren **1142**
- 26.3 Produktion **1144**
  - 26.3.1 Primærproduktion **1145**
  - 26.3.2 Måling af primærproduktion **1147**
  - 26.3.3 Påvirkning af primærproduktion **1151**
  - 26.3.4 Sekundærproduktion **1153**
  - 26.3.5 Måling af sekundærproduktion **1156**
- 26.4 Energistrømme **1157**
  - 26.4.1 Fødekanter generelt **1157**
  - 26.4.2 Fødekanter og energistrøm **1158**
  - 26.4.3 Pyramider **1162**
  - 26.4.4 Fødenet **1164**
- 26.5 Populationsbiologi **1165**
  - 26.5.1 Habitat og niche **1166**
  - 26.5.2 Begrænsende faktor **1166**
  - 26.5.3 Populationsvækst **1168**
  - 26.5.4 Populationsbestemmelser **1170**
- 26.5.5 Konkurrence **1173**
- 26.5.6 Prædation **1176**
- 26.5.7 Herbivori **1180**
- 26.5.8 Parasitisme og sygdomme **1183**
- 26.5.9 Skadedyrsbekämpelse **1185**
- 26.5.10 Truede arter **1189**
- 26.5.11 Succession **1190**
- 26.5.12 Biodiversitet **1196**
- 26.6 Adfærdsbiologi **1198**
  - 26.6.1 Alene eller i flok? **1198**
  - 26.6.2 Territorier **1200**
  - 26.6.3 Fouragering **1201**
  - 26.6.4 Kuldstørrelser **1202**
  - 26.6.5 Alfa-dyr **1203**
  - 26.6.6 Har dyr personlighed? **1205**
- Resume **1207**

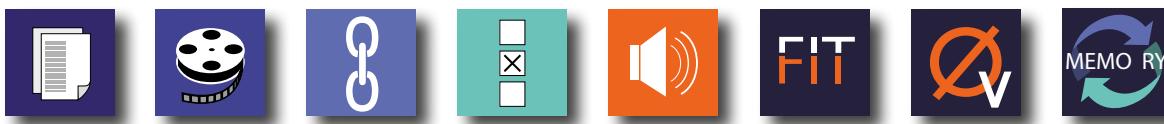
Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

Kapitel

27

Stofkredsløb

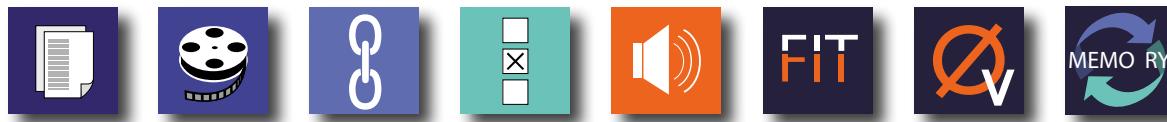
Indholdsfortegnelse KAPITEL 27

- 27.1 Generelt **1210**
- 27.2 De vigtige nedbrydere **112**
  - 27.2.1 Mere om bakterierne **1214**
  - 27.2.2 Mere om svampene **1217**
  - 27.2.3 Mere om større nedbrydere **1218**
- 27.3 Stofkredsløb **1219**
  - 27.3.1 Kulstofkredsløbet **1221**
  - 27.3.2 Kvælstofkredsløbet **1226**
  - 27.3.3 Svovlkredsløbet **1231**
  - 27.3.4 Fosforkredsløbet **1238**
  - 27.3.5 Vandmolekylernes kredsløb **1240**
- Resume **1244**

Kapitel 28

Jordbund
og
plantefysiologi

Indholdsfortegnelse KAPITEL 28

■ 28.1 Generelt **1247**

■ 28.2 Jordbunden **1247**

■ 28.2.1 Hvad er jord? **1248**

■ 28.2.2 Jordkolloider **1249**

■ 28.2.3 Jordbundstyper **1251**

■ 28.3 Planter **1255**

■ 28.3.1 Taxonomi **1255**

■ 28.3.2 Mosser **1256**

■ 28.3.3 Bregner og padderkokker **1258**

■ 28.3.4 Frøplanter **1259**

■ 28.3.5 Blomsterplantens anatomi **1263**

■ 28.3.6 Bestøvning, befrugtning og frugtdannelse **1271**

■ 28.4 Optag og transport i planter **1276**

■ 28.4.1 Optag og transport (næringsalte & vand) **1277**

■ 28.4.2 Fotosyntese og transport af glukose **1281**

■ 28.4.3 Planterne og jordens mikroorganismer **1282**

■ 28.5 Problemer for jordbunden **1287**

■ 28.5.1 Udvaskning **1287**

Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

A scenic view of a river or lake surrounded by lush green trees and reeds. The water is calm, reflecting the surrounding greenery. The sky is clear and blue.

Kapitel 29

Forskellige
Økosystemer

Indholdsfortegnelse KAPITEL 29

- 29.1 Generelt **1293**
- 29.2 Søen **1293**
  - 29.2.1 Generelt **1293**
  - 29.2.2 Lysforhold og pH-værdier **1295**
  - 29.2.3 Ilt- og temperaturforhold **1297**
  - 29.2.4 Søens planter **1302**
  - 29.2.5 Søens dyr **1305**
- 29.3 Vandløbet **1309**
  - 29.3.1 Generelt **1309**
  - 29.3.2 Det naturlige vandløb **1310**
  - 29.3.3 Vandløbets planter **1312**
  - 29.3.4 Vandløbets dyr **1312**
- 29.4 Havet **1313**
  - 29.4.1 Generelt **1314**
  - 29.4.2 Havstrømme og bølger **1316**
  - 29.4.3 Iltforhold, salinitet og pH-værdi **1319**
  - 29.4.4 Havets planter **1325**
  - 29.4.5 Havets dyr **1327**
- 29.5 Skoven **1334**
  - 29.5.1 Generelt **1334**
  - 29.5.2 Nåleskove **1337**
  - 29.5.3 Løvskove **1339**
  - 29.5.4 De tropiske regnskove **1344**
- 29.6 Ørkenen **1352**
  - 29.6.1 Generelt **1352**
  - 29.6.2 Klima og jordbund **1353**
  - 29.6.3 Ørkenens planter **1354**
  - 29.6.4 Ørkenens dyr **1356**
- 29.7 Polarområderne **1357**
  - 29.7.1 Generelt **1357**
  - 29.7.2 Arktis **1357**
  - 29.7.3 Planteliv i Arktis **1358**
  - 29.7.4 Dyreliv i Arktis **1360**
  - 29.7.5 Antarktis **1361**
  - 29.7.6 Planteliv i Antarktis **1361**
  - 29.7.7 Dyreliv i Antarktis **1363**
- 29.8 Liv udenfor Jorden **1363**
  - 29.8.1 Liv på andre planeter? **1363**
  - 29.8.2 Livet uden tyngdekraft **1365**
- Resume **1367**

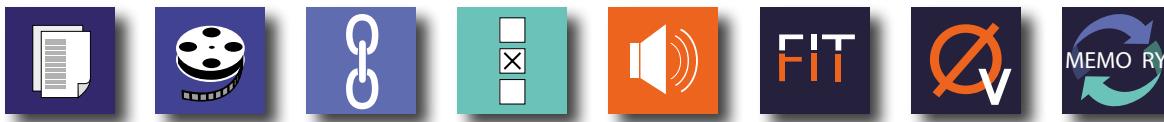
Kapitelforside: FOTO: C. B. Lytzen - yubio.

A photograph of an industrial facility at dusk or dawn. Two prominent dark silhouettes of smokestacks stand against a blue sky, each billowing a large plume of white and grey smoke that merges into a single, dense cloud. In the foreground, the dark silhouette of a building and some trees are visible. The overall atmosphere is hazy and somber.

Kapitel

30

Forurening

Indholdsfortegnelse KAPITEL 30

- 30.1 Generelt **1370**
- 30.2 Vandforurening **1371**
  - 30.2.1 Primær og sekundær forurening **1371**
  - 30.2.2 Tungmetaller **1377**
  - 30.2.3 Pesticider og andre gifte **1380**
  - 30.2.4 Hormonforstyrrende stoffer **1384**
  - 30.2.5 Forurening af søer **1385**
  - 30.2.6 Forurening af vandløb **1388**
  - 30.2.7 Forurening af havet **1391**
  - 30.2.8 Forurening af grundvand **1396**
- 30.3 Vandrensning **1399**
  - 30.3.1 Renseanlæg **1400**
  - 30.3.2 Rodzoneanlæg **1404**
  - 30.3.3 Rensning af drikkevand **1406**
  - 30.3.4 Vandmiljøplaner **1407**
- 30.4 Luftforurening **1408**
  - 30.4.1 Forurening med skadelige partikler **1408**
  - 30.4.2 Forurening med radioaktive stoffer **1409**
- 30.4.3 Forsuring **1410**
- 30.4.4 Ozonlaget **1414**
- 30.5 Klimaforandringer **1416**
  - 30.5.1 Drivhuseffekten **1416**
  - 30.5.2 Kuldioxid og opvarmning **1418**
  - 30.5.3 Solens rolle? **1424**
  - 30.5.4 Opvarmningens effekter **1426**
  - 30.5.5 Hvor stammer udledningen fra? **1435**
  - 30.5.6 Hvad skal vi gøre? **1440**
- 30.6 Naturgenopretning **1442**
- Resume **1446**

Kapitelforside: Fra [wikipedia](#).